

AZ ÉSZLELT AUTONÓMIATÁMOGATÁS HATÁSA A TELJESÍTÉSCÉLOKRA KARATE UTÁNPÓTLÁS- KOROSZTÁLYOKNÁL

KOVÁCS KRISZTINA¹ – GYÖMBÉR NOÉMI¹ – KELEMEN ÁKOS² –
FODORNÉ FÖLDI RITA³

¹Testnevelési Egyetem; Gazdaság és Társadalomtudományi Intézet,
Pszichológia és Sportpszichológia Tanszék

²Torony Sportegylet Kismaros Karate Club

³Károli Gáspár Református Egyetem Pszichológiai Kar

Béérkezett: 2018. szeptember 30. – *Elfogadva:* 2019. április 12.

Háttér és célkitűzések: Az utánpótlássport specifikumai közé tartozik a korai lemorzsolódás elleni küzdelem, mely területen a szülői és edzői támogatás minősége kiemelt jelentőségű a sportolók motivációjának fenntartásában. A vizsgálat célja, hogy felmérje a kapcsolatot az utánpótláskorú sportolók célorientációja és az észlelt szülői és edzői autonómia támogatás mértéke között.

Módszer: A felmérésben 127 (fiú $n = 65$, lány $n = 62$), 12–21 év közötti (átlagéletkor: 16,16 év; szórási 3,00) karatéka vett részt és töltötte ki a 3×2 Teljesítés–cél kérdőív a sportban (3×2 AGQ-S; Masciet, Elliot és Curry, 2015) skálát, az Észlelt edzői autonómia támogatás kérdőívet (SCQ; Deci, 2001; Hagger, Chatzisarantis, Barkoukis, Wang és Baranowski, 2005) és az Észlelt szülői autonómia támogatás kérdőívet (PASSES; Hagger és mtsai, 2007).

Eredmények: Az eredmények alapján kapcsolat van a sportoló feladatcéljai és az észlelt autonómia támogatás között (edzői $r_s = 0,314$ $p < 0,001$; szülői $r_s = 0,292$ $p = 0,002$). Ez a kapcsolat különösen az alacsonyabb edzésszámmal és kisebb eredményekkel jellemezhető sportolóknál lehet fel, de eltűnik, ha az edzések száma emelkedik, vagy ha országos szinten értek el eredményeket. A kiemelt eredményekkel rendelkező sportolók esetében kapcsolat jelenik meg a célorientációk és az észlelt szülői autonómia támogatás között ($r_s = 0,707$ $p = 0,005$). A feladatcélokat a lineáris regressziós modellek szerint az észlelt szülői autonómia támogatás növekvő mértéke jelezte előre.

Következtetések: Eredményeink alapján kitűnik, hogy a sportolói karrier kezdeti szakaszában a szülők és az edzők szerepe is jelentős, valamint kirajzolódik az, hogy a szülői szerephör befolyását érdemes lehet újraértelmezni. Gyakorlati szempontból – a korai lemorzsolódás mértékének csökkentése érdekében – az utánpótlásképzés rendszerébe hasznos lenne beépíteni a sportháromszög dinamikai sajátosságainak megismertetését pszichoedukációs keretek között.

Kulcsszavak: sport, utánpótlás korosztály, észlelt autonómia támogatás, célorientáció

BEVEZETÉS

Az utánpótláspont fontos kérdése az, hogy hogyan tartható meg a fiatal hosszú távon a sportágában, mivel kerülhető el a korai lemorzsolódás, amely összefüggésbe hozható a sportolónak a szüleivel, valamint az edzőjével kialakított kapcsolatának minőségével (Fraser-Thomas, Côté és Deakin, 2008) és a környezet által teremtett motivációs klíma minőségével is (Sarrazin, Vallerand, Guillet, Pelletier és Cury, 2002).

Számos vizsgálat kimutatta, hogy a fiatal sportolók számára a sport által megtapasztalható örömmérséklet (enjoyment) a legfontosabb tényező és az elsődleges motívum (Gill, Gross és Huddleston, 1983; Gould, Feltz és Weiss, 1985; Weiss és Amorose, 2008). A sport által megélhető öröm kiváltó forrásait három csoportra lehet bontani. Az első a kompetencia területe, amely a teljesítmény kérdésköréhez tartozik, mint például az észlelt fejlődés és a fizikai adottságok. A második a sportkörnyezet szerepére hívja fel a figyelmet, míg az intrinzik motiváció jelenlétét (változatos edzések, szórakozás) emelik ki harmadikként, azaz a sportoló és a szülők, valamint az edzők kapcsolatának minősége meghatározó a sport által megtapasztalható örömmérséklet és így a sport iránti elköteleződés szempontjából (Weiss, Kimmel és Smith, 2001). Fontos azonban megjegyezni azt, hogy a tényezők jelentőségének megítélése nagymértékben egyénfüggő.

A sportháromszög dinamikája

Az utánpótlás életkorú sportolók sajátos nehézsége, hogy nagymértékben függenek a környezetüktől. A sportháromszög (sportoló-edző-szülő) dinamikája (Hellstedt, 2005) felhívja a figyelmet arra, hogy a versenyző számára a legkedvezőbb helyzet az, ha az edző-sportoló, szülő-edző és szülő-sportoló viszonya rendezett, kiegyensúlyozott. Korábbi vizsgálatok is kimutatták, hogy a fiatal sportolók örömmérséklete fordított U alakú összefüggésben áll a szülők felől észlelt nyomás mértékével (Power és Woogler, 1994; Stein, Raedeke és Glenn, 1999), ahogyan hasonló típusú kapcsolatot találtak a szülői bevonódás mértéke és a fiatal motiváltsága (Cope, Bailey és Pearce, 2013), valamint a sportoló által észlelt stressz között is (Stein, Raedeke és Glenn, 1999).

Az edző-sportoló kapcsolat alapja az edzés folyamata, aminek a minősége/természete meghatározza a sportoló elégedettségét, önértékelését és teljesítményét. A megfelelő állapothoz szükséges az ideális érzelmi közelség megteremtése, és az elköteleződés egymás és a közös célok felé, valamint az ezt igazoló lépések, cselekedetek (Jowett, 2005). Az edző által biztosított autonómia és a támogató viselkedés számos pozitív kimenetellel bír a sportoló számára. A támogató edzői működés kapcsolatba hozható a sportoló intrinzik motivációjával, és az öndeterminált extrinzik motivációval (Gagné, 2003; Mageau és Vallerand, 2003; Gillet, Vallerand, Amoura és Baldes, 2010); míg a túlzott kontroll jelenléte ellenkező hatást válthat ki. A versenyző kompetensebbnek, autonómabbnak érezte magát, valamint erősebb volt a kötődés mértéke is abban az esetben, ha a tréner támogatja őt az autonómiájában; nem és korosztály tekintetében nem mutatkoztak különbségek (Amorose és Anderson-Butcher, 2007). A demokratikus vezetői stílus hatékonyabbnak bizonyult a sportoló intrinzik motivációjának kialakításában és megtartásában, mint az autokratikus stílus, azaz a kontroll

és az autonómia kialakítása fontos hatással bír a sportoló motiváltságára (Hollebeak és Amorose, 2005).

A nevelési stílusok vizsgálata során a kontroll funkció meghatározó szerepe kiemelkedő. Baumrind (1971) modellje rámutat azokra a szülői viselkedésformákra, amelyek segítik gyermekük alkalmazkodását és beilleszkedését az adott társadalomba. Az autoritatív (mérvadó) nevelési stílusnál megfigyelhető egy határozott kontroll, ahol a szülők elmagyarázzák a szabályok szerepét és fontosságát, valamint figyelembe veszik a gyermek észrevételeit is, szemben az autoritáriánus (tekintélyelvű) stílussal, ahol a szülő utasít. Továbbá az autoritatív stílus esetében a szülők biztonságos keretek között támogatják a gyermek autonómiáját. Támogató nevelési klímát alakítanak ki, melyben a gyermek megtapasztalhatja önállóságát, önkontrollja mentén akaraterejét, ezáltal kompetensnek érzi magát, így jobb társas készségekkel és hatékonyabb viselkedéskontrollal jellemezhető (Holt, Tamminen, Black, Mandigo és Fox, 2009). Sportolói mintán végzett vizsgálatok szerint az autoritatív nevelési stílus kapcsolatba hozható a gyermek elsajátító célstruktúrájával és az alacsonyabb mértékű normatörő viselkedésével (Juntumaa, Keskivaara és Punamäki, 2005), valamint a perfekcionizmus egészséges mértékével (Sapieja, Dunn és Holt, 2011), mindezek pedig elősegíthetik a hosszú távú elköteleződést az adott sportág iránt.

Szelf-detereminációs elmélet a sport területén

Az utánpótlásspport területén az autonómia kérdésköre leginkább a szelf-detereminációs elmélet kapcsán merül fel. Az elmélet szerint (Deci és Ryan, 1985) az egyén motiváltságához szükséges az, hogy kompetensnek érezze magát, lehetősége legyen döntéseket hozni a saját jövőjét illetően (autonómia), és tudjon kapcsolódni a társaihoz, edzőjéhez (kötődés igénye). Az utánpótlásspportot tekintve a fiatal sportoló akkor viszonyul öndeterminált módon sportágához, ha az autonómia szüksége kielégül, amiben a közvetlen környezetnek különösen hangsúlyos szerepe van. Amennyiben az utánpótláskorú sportolónál következetesen megerősítik a kompetencia érzését, megfelelő keretek között biztosítják számára az önállóságot és a szabad döntés lehetőségét, úgy az intrinzik motiváció felerősödik (Ryan és Deci, 2000), ami a sportban való tartós részvétel egyik alappillére. Ha a kontroll túl erős, a fiatal sportolók több frusztrációt és dühöt élhetnek meg (Keegan, Spray, Harwood és Lavalley, 2010), ami hatással lehet a teljesítményükre is. Nemcsak a fiatalokra van hatással a kontroll mértéke, hanem a szülői viselkedést is befolyásolhatja. Nagyobb valószínűséggel jelenhetnek meg negatív szurkolói viselkedési formák azoknál a szülőknél, akik erősebb kontrollt gyakorolnak a gyermekük sportéletére (Goldstein és Iso-Ahola, 2008), mint azoknál, akik biztosítják a gyermek biztonságos autonómiáját.

Célorientációs elméletek és a sport kapcsolata

A célorientációk kapcsán is megjelenik a közvetlen környezet szerepének fontossága. Ames (1992) elmélete szerint a fiatalok számára az elsajátítási célstruktúra kialakítá-

sa hatásosabb a viszonyítási célstruktúrával szemben. Az elsajátítási motivációs klíma azt hangsúlyozza, hogy az erő kifejtés fejlődéshez, majd sikerhez vezet, emiatt fontos, hogy az edzői visszajelzések mentén megfogalmazódnak azok a hibák, melyek a tanulási folyamat korrekciós tényezőiként hatnak a sportolóra. Ebben a motivációs klímában, ahol a fejlődés fontossága hangsúlyosabb, az egyén eredményesebben képes elsajátítani az új ismereteket. Sportkörnyezetben az elsajátítási célstruktúra hatására a fiatalok hatékonyabban képesek megbirkózni a hibáikkal, és többször élik meg az eredményesség érzetét is (White, 1998). A viszonyító célstruktúra ezzel szemben a végkimenetel fontosságát hangsúlyozza, amely kapcsolatba hozható az alacsony sportolói önértékeléssel és énképpel (Reinboth és Duda, 2004; Walker, Roberts és Harnisch, 1998), a teljesítményszorongással (O'Rourke, Smith, Smoll és Cumming, 2011), és akár a korai lemorzsolódással is (Scanlan és Lewthwaite, 1984). A szülők célorientációja kapcsolatba hozható a gyermekükével, azaz a szülők által teremtett motivációs klíma vagy célstruktúra meghatározó lehet a gyermekük célorientációjára (Duda és Hom, 1993; Atkins, Johnson, Force és Petrie, 2015) vonatkozóan. A szülők által teremtett elsajátítási motivációs klíma előrejelzi a magas szintű autonómiaszabályozást, szemben a viszonyítási célstruktúrával (O'Rourke és Smith, 2013). Megoszlanak a vélemények azzal kapcsolatban, hogy vajon az edzői vagy a szülői oldal hatása erősebb az utánpótláskorú sportolók esetében. Vizsgálatok egy csoportja a szülők szerepét tartja hangsúlyosabbnak, kiemelik a szülők sporton kívüli befolyását, illetve hogy a szülők figyelme a gyermek fejlődési lehetőségeit tekintve nem megosztott, jelenlétük a gyermek életében áthatóbb – szemben ez edzőkkel, akik kizárólag a gyermek sportbeli fejlődésére koncentrálnak, és csak a sport területén fejtik ki tevékenységüket (O'Rourke és Smith, 2013; Schwebel, Smith és Smoll, 2016). A szülők nemcsak gyermekük motivációs klímájára lehetnek befolyással, hanem az önértékelésükre és a vonásszorongásuk mértékére is. Egy vizsgálat eredményei szerint az elsajátítási célorientációval jellemezhető szülők gyermekeinél a szomatikus szorongás szintje magasabb, de ez nem vált ki a sportolóknál negatív érzést, míg a viszonyítási célorientációval jellemezhető szülők gyermekeinél nagyobb mértékű kognitív szorongást (a teljesítményhez kapcsolódó negatív kilátások előrevetítése, kudarctól való félelem) találtak, amely viszont már aggodalmat, negatív érzéseket váltott ki a fiatalokban (Kaye, Frith, és Vosloo, 2014). A szülői támogatás észlelése és az elsajátítási célstruktúra kapcsolatba hozható, de a szülői nyomás és a támogatás együttes észlelése nem feltétlenül negatív hatású, különösen abban az esetben lehet pozitív, ha a fiatal elfogadó, támogató családi légkör veszi körül (Dorsch, Smith és Dotterer, 2016). Azoknál a fiatal sportolóknál, akik alacsony szintű autonómiatámogatást észleltek a szülők oldaláról, az edző autonómiatámogatása erősebben kapcsolódott a fiatalok sportmotivációjához, a flow élményéhez és az elégedettség érzetéhez (Gaudreau, Morinville, Gareau, Verner-Filion, Green-Demers és Franche, 2016), kompenzálva mindezekkel a szülői támogatás hiányát. Az edzői célstruktúra, a sportolói célorientáció és vonásszorongás mértéke között is találtak kapcsolatot (Vazou, Ntoumanis és Duda, 2006).

A sportpszichológia tudományterületén belül is gyökeret vert a felhatalmazó vezetés (empowering) szemléletmódja, amelynek célja, hogy támogassa a sportoló intrinzik motivációjának és a megfelelő célorientációjának kialakítását/fejlesztését. A felhatalmazó vezetés (empowering) elmélete az edzőket segíti abban, hogy a megfelelő

légkör kialakítása által elősegítse a fiatalok hosszú távú részvételét a sportban (Duda és Appleton, 2016). A területet meghatározó fogalomkészletbe tartoznak az elsajátítási célstruktúra, az autonómia és a szociálisan támogató edzői viselkedés fogalmai. Nemcsak az edzők, hanem a szülők számára is megjelentek olyan kézikönyvek, illetve kialakítottak olyan programokat, tréningeket, foglalkozásokat, amelyek segítséget nyújtanak a megfelelő szülői sportkörnyezet megteremtéséhez (Dorsch, King, Dunn, Osai és Tulane, 2016; Thrower, Harwood és Spray, 2017).

Vizsgálatunk célja, hogy felmérjük az észlelt autonómiatámogatás és a célorientáció kapcsolatát hazai utánpótláskorú karatékák körében. *Ezen céloknek megfelelően feltételezéseink mind a szülők, mind az edzők felől észlelt autonómiatámogatás és a célorientációk kapcsolatára irányulnak. Egyrészt feltételezzük, hogy az edző és a szülő felől észlelt autonómiatámogatás pozitív kapcsolatban áll a közelítő feladatorientációval, ezt a kapcsolatot jelentősen befolyásolja a heti edzésszám és a versenyeken elért eredmény. A kevés edzésszám és a versenyeken elért eredmény hiánya mellett igazolható a fenti kapcsolat. Másrésztől feltételezzük, hogy a szülő felől észlelt autonómia előjelzi a közelítő feladatorientáció mértékét. Továbbá a korosztályok különbséget mutatnak a társcélokban, az életkor előrehaladtával a társ-célok kisebb mértékben jelennek meg.*

MÓDSZER

Vizsgálati személyek és eljárás

A vizsgálat célcsoportját a WKF-karateversenyeken induló utánpótláskorú sportolók alkották.

Az adatgyűjtés 2017–2018-ban zajlott, egyetemi hallgatók bevonásával és a kutatás-etikai szabályok betartásával. A kutatást a Testnevelési Egyetem Kutatás-etikai Bizottsága jóváhagyta (TE-KEB/No04/2018). A felkeresett egyesületeket és a részt vevő fiatalok szüleit és a sportolókat egyaránt tájékoztattuk a vizsgálat céljáról, a mérőeszközök tartalmáról. Minden esetben szülői beleegyező nyilatkozatot kértünk, és biztosítottuk a sportolók számára az anonimitást. A kérdőívek felvételére egy internetes platformon, felügyelet nélkül került sor.

127 kitöltött kérdőív érkezett be (fiú $n = 65$, lány $n = 62$), a kitöltők átlagéletkora 16,16 év ($SD = 3,00$). A legfiatalabb kitöltő 12, a legidősebb pedig 21 éves volt az adatfelvétel idején, a résztvevők mindegyike utánpótlás korosztályban versenyez (1. táblázat). A karatét átlagosan 8,72 éve gyakorolják (sportéletkor, $SD = 3,8$) és átlagban 7,34 évesen kezdték el ($SD = 2,47$).

A résztvevők 39,4%-a heti 1–3, 49,6%-a heti 4–6, 11,0%-a heti 7 vagy annál több edzésen vesz részt, míg a sportolók 27,6%-a maximum 6, 37,8%-a 6–11, míg a 34,6%-uk több mint 12 versenyre megy el évente. A versenyeken elért eredménykategóriákat a szakedzőkkel egyeztetve határoztuk meg (2. táblázat).

1. táblázat. Életkort, sportéletkort, sportolás kezdetét leíró statisztikai mutatók

	Életkor	Sportéletkor	Sportolás kezdete
Átlag	16,16	8,72	7,34
Szórás	3,00	3,80	2,47
Minimum	12	2	4
Maximum	21	16	15
Összesen	127	127	127

2. táblázat. A nem, edzésszám, életkori kategóriák, versenyek éves száma, valamint a versenyeken elért eredmények százalékos megoszlása az utánpótláskorú karatékáknál (N = 127)

		Fő	%
Nem	Fiú	65	51,2
	Lány	62	48,8
Heti edzésszám	1–3	50	39,4
	4–6	63	49,6
	7 vagy annál több	14	11,0
Életkori kategória	Ifjúsági	21	16,5
	Kadet	31	24,4
	Junior	47	37,0
	U21	28	15,0
Versenyek éves száma	1–6 db	35	27,6
	6–11 db	48	37,8
	több mint 12	44	34,6
Legjobb (WKF) eredmény	Nincs eredmény	13	10,2
	Hazai stílus versenyek (1–3. helyezett)	35	27,6
	Hazai és nemzetközi WKF és stílus, európai és világbajnokság (1–5. helyezett)	58	45,7
	WKF Európa-/világbajnokság (1–11. helyezett)	16	12,6
	WKF Karate1–Premier League, Series A, Grand prix (1–9. helyezett)	5	3,9

Az életkori kategóriák a következő módon oszlanak szét az eredmények (3. táblázat), valamint a heti edzésszám (4. táblázat) tükrében:

3. táblázat. A versenyeken elért eredmények eloszlása a korosztályi kategóriák között

		Kategória				Összes
		Ifjúsági	Kadet	Junior	U21	
Legjobb (WKF) eredmény	Nincs eredmény	3	4	4	2	13
	Hazai stílus versenyek (1–3. helyezett)	7	9	12	7	35
	Haza és nemzetközi WKF és stílus európai és világtáborversenyek (1–5. helyezett)	9	15	22	12	58
	WKF Európa-/világbajnokság (1–11. helyezett)	0	4	5	7	16
	WKF Karate1–Premier League, Series A, Grand Prix (1–9. helyezett)	0	0	4	1	5
Összes		19	32	47	29	127

4. táblázat. A heti edzésszám eloszlása a korosztályi kategóriák között

		Kategória				Összes
		Ifjúsági	Kadet	Junior	U21	
Heti edzésszám	1–3	11	11	18	10	50
	4–6	9	20	22	12	63
	7 vagy annál több	1	0	7	6	14
Összes		21	31	47	28	127

Vizsgálati eszközök

A vizsgálatban alkalmazott mindhárom kérdőív hazai adaptációja folyamatban van. Az eredeti verziókat három, egymástól független fordító magyarra fordította, majd egyeztetés után a közös verziót egy angol–magyar kettős anyanyelvű fordító visszafordította. A két verzió között nem volt érdemi jelentésbeli különbség, a vizsgálat során a magyarra fordított kérdőíveket használtuk fel.

Észlelt edzői autonómiatámogatás kérdőív

Az edző felől észlelt autonómiatámogatás (edzői ÉAT) mértékének észlelésére az SCQ (Sport Climate Questionnaire; Deci, 2001; Hagger, Chatzisarantis, Barkoukis, Wang és Baranowski, 2005) 15 kérdésből álló (például: „Az edzőm alapos és teljes válaszokat ad a kérdéseimre.”) változatát használtuk. A hétfokú Likert-skála pontszámainál az

1: egyáltalán nem értek egyet, a 4: semleges, és a 7: teljesen egyetértek. A magasabb átlagértékek az észlelt autonómiatámogatás magasabb szintjét jelentik (Cronbach $\alpha = 0,936$; Kovács, Gyömbér és Fodorné Földi, 2019).

Észlelt szülői autonómiatámogatás kérdőív

Az észlelt szülői autonómiatámogatás (szülői ÉAT) felmérésére a PASSES kérdőív szülőkre átirított változatát alkalmaztuk (Perceived Autonomy Support Scale for Exercise Settings; Hagger és mtsai, 2007). A kérdőív 12 kérdésből áll (például: „Úgy gondolom, hogy a szüleim megértik, hogy miért sportolok versenyszerűen.”), a válaszadásra hét-fokozatú Likert-skálák szolgálnak, ahol az értékek az 1-es (egyáltalán nem értek egyet) és a 7-es (teljesen egyetértek) végpontok között mozoghatnak. A magas pontszámok az észlelt autonómiatámogatás magas szintjét jelölik (Cronbach $\alpha = 0,947$; Kovács, Gyömbér és Fodorné Földi, 2019).

3×2 Teljesítés-Cél Kérdőív a sportban

A harmadik kérdőívvel a sportoló teljesítményre vonatkozó célorientációját kívántuk felmérni, ennek érdekében egy módosított, sportkörnyezetre adaptált 3×2 AGQ-S kérdőívet választottunk ki (3×2 Achievement Goal Questionnaire for Sport; Elliot, Murayama és Pekrum 2011, Mascret, Elliot és Cury, 2015). A 18 kérdésből álló kérdőívben az egyes kérdésekre egy hétfokú Likert-skálán lehetett választ adni, ahol az 1 a „nem értek egyet”, a 4 a „semleges” és a 7 a „teljesen egyetértek” értéket kapta. Az egyenként 3 kérdésből álló 6 alskála: *közelítő feladatcélok* (például: „A sportban az a célom, hogy jól teljesítsek” Cronbach $\alpha = 0,633$); *közelítő szelf-célok* (például: „A sportban az a célom, hogy jobb eredményt érjek el, mint amiket a múltban.”; Cronbach $\alpha = 0,696$); *közelítő társ-célok* (például: „A sportban az a célom, hogy hatékonyabb legyek, mint mások”; Cronbach $\alpha = 0,812$); *elkerülő feladatcélok* (például: „A sportban az a célom, hogy ne teljesítsek rosszul”; Cronbach $\alpha = 0,696$); *elkerülő szelf-célok* (például: „A sportban az a célom, hogy ne legyenek a korábbiaknál rosszabb eredményeim”; Cronbach $\alpha = 0,629$); *elkerülő társ-célok* (például: „A sportban az a célom, hogy ne legyenek rosszabbak az eredményeim a többiekhez képest.”; Cronbach $\alpha = 0,827$).

EREDMÉNYEK

A sportolói célorientáció és az edzői, valamint a szülői észlelt autonómiatámogatás mértéke közötti kapcsolatot vizsgálatára Spearman-féle rangkorrelációs együtthatót számoltunk, monoton kapcsolatot feltételezve. A korrelációs együttható számításához felhasznált változók skálaváltozók, a Pearson-féle korreláció helyett, mely lineáris kapcsolatot feltételez a változók között, Spearman-rangkorrelációt használtunk, monoton kapcsolatot feltételezve. A Kendall-tau ordinális változók esetében használható nem paraméteres együttható, mely konkordáns és diszkordáns párokkal számol.

Összességében, a vizsgált sportolók körében a közelítő feladatorientáció statisztikailag szignifikáns, pozitív, gyenge kapcsolatot mutatott mind az edző [$r_s(118) = 0,314$ $p < 0,001$ (2-tailed)], mind a szülő felől észlelt autonómiatámogatással [$r_s(106) = 0,292$, $p = 0,002$ (2-tailed)].

Észlelt autonómiatámogatás és a célorientáció kapcsolata a heti edzésszám függvényében

Heti edzés mennyiségére lebontva az alábbi kategóriákban vizsgáltuk az észlelt autonómiatámogatás és a célorientáció kapcsolatát: heti 1–3 edzés, 4–6 és 7 vagy afeletti. Eredményeink alapján csak a heti 1–3 edzésre járó sportolóknál volt szignifikáns, pozitív, közepes kapcsolat a közelítő feladatcélok és ÉAT között, mind az edző [$r_s(42) = 0,512$, $p < 0,001$ (2-tailed)], mind a szülő felőli esetben [$r_s(35) = 0,489$, $p = 0,002$ (2-tailed)]. A további célorientáció-alkálák közül az elkerülő feladatcélok [$r_s(35) = 0,460$, $p = 0,004$ (2-tailed)], valamint az elkerülő szelf-célok [$r_s(35) = 0,462$; $p = 0,004$ (2-tailed)] mutattak szintén szignifikáns, pozitív, közepes kapcsolatot a szülői ÉAT mértékével. A heti edzésszám további kategóriáiban csak a 4–6 edzésszámmal bíró csoportban volt szignifikáns, pozitív, közepes kapcsolat az észlelt szülői ÉAT és a közelítő [$r_s(55) = 0,332$; $p = 0,013$ (2-tailed)], valamint az elkerülő [$r_s(55) = 0,343$; $p = 0,010$ (2-tailed)] feladatcélok között (5. táblázat).

5. táblázat. Az edzői és szülői ÉAT és a célorientációk közötti kapcsolat a heti edzésszám vizsgált kategóriáiban

	Edzés száma per hét					
	1–3 edzés		4–6 edzés		7 vagy több edzés	
	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT
Közelítő feladat	0,512**	0,489**	0,232	0,332*	0,251	0,098
Elkerülő feladat	0,332*	0,460**	0,235	0,343*	0,225	0,337
Közelítő szelf	0,029	0,188	-0,049	0,217	0,173	0,252
Elkerülő szelf	0,158	0,462**	0,100	0,160	0,102	0,253
Közelítő társ	0,274	0,165	0,244	0,164	0,136	0,169
Elkerülő társ	0,176	0,158	0,154	0,193	-0,010	0,351

* $p < 0,05$; ** $p < 0,005$

Az észlelt autonómiatámogatás és a célorientáció kapcsolata a versenyeken elért eredmények függvényében

A statisztikai elemzések során a WKF Eb/vb, valamint a Premier League kategóriákat összevontuk, mivel a sportszakmai visszajelzések alapján nincs különbség a célokban és edzés mennyiségében, mindkét kategória magas szintnek számít. A versenyeken elért eredmények alapján szintén hasonló tendencia érhető tetten. A kategória négy csoportja az eredmények szempontjából az alábbiak szerint alakult: 1. eredmény nél-

kül; 2: hazai stílusversenyeken elért eredmény (1–3. helyezett), 3: hazai és nemzetközi WKF, valamint stílus Eb-n, világbajnokság (1–5. helyezett); 4: WKF Európa-/világbajnokság (1–11. helyezett) és WKF Karate1-Premier League, Series A, Grand Prix (1–9. helyezett).

Eredményeink alapján azoknál a sportolóknál, akik még nem rendelkeznek eredménnyel, mind a szülői, mind az edzői ÉAT mértékével szignifikáns, pozitív, magas kapcsolatban áll a hat alkála közül négygel (6. táblázat): közelítő feladatcélok és edzői, valamint szülői ÉAT; elkerülő feladatcélok és közelítő szelf-célok és edzői ÉAT; közelítő és elkerülő társ-célok és szülői ÉAT.

A hazai stílus versenyeken eredményeket elért versenyzőknél szignifikáns, pozitív, közepes kapcsolat található az edzői ÉAT mértéke, valamint a közelítő feladatcélok [$r_s(32) = 0,421$; $p = 0,017$ (2-tailed)] és közelítő [$r_s(32) = 0,364$; $p = 0,040$ (2-tailed)], valamint elkerülő [$r_s(32) = 0,366$; $p = 0,039$ (2-tailed)] szelf-célok között. A hazai és nemzetközi WKF-versenyeken elért eredményekkel rendelkezők csoportjában nem volt statisztikailag szignifikáns kapcsolat a vizsgált konstruktumok között, valamint a magasabb (WKF-szinten) eredményeket elért sportolóknál az elkerülő feladatcélok és a szülői ÉAT között egy pozitív irányú, erős kapcsolat [$r_s(12) = 0,707$; $p = 0,005$ (2-tailed)] található.

6. táblázat. Az edzői és szülői ÉAT és a célorientációk közötti kapcsolat a sportban elért eredmények szerint

	Elért eredmények							
	Nincs eredmény		Hazai stílus versenyek (1–3. helyezett)		Hazai és nemzetközi WKF és stílus Eb/vk		WKF Eb/vb és WKF Karate1-Premier League	
	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT	Edzői ÉAT	Szülői ÉAT
Közelítő feladat	0,746**	0,734*	0,421*	0,235	0,238	0,286*	-0,184	0,422
Elkerülő feladat	0,861**	0,628	0,327	0,333	0,219	0,196	-0,006	0,707**
Közelítő szelf	0,685*	0,606	0,364*	0,197	0,095	-0,048	0,017	0,366
Elkerülő szelf	0,541	0,564	0,366*	0,360	0,009	-0,003	0,255	0,386
Közelítő társ	0,537	0,718*	0,203	0,251	-0,170	0,045	-0,076	0,240
Elkerülő társ	0,393	0,783**	0,175	0,256	0,011	0,171	0,122	0,252

* $p < 0,05$; ** $p < 0,005$

A célorientáció modellje a független változók tükrében

Lineárisregresszió-elemzés során összevontuk a hazai stílusversenyeken éremszerző és az eredményeket még el nem érő karatésok csoportját. Ennek hátterében az állt, hogy a sportszakmai visszajelzések során nincs vagy minimális az eltérés a két csoport között mind az edzések mennyiségében, mind a kitűzött célokat illetően.

A hat különböző célorientáció előrejelzését lineáris regressziós modellek segítségével végeztük. A modellekben független változóként a fenti eredmények alapján a

nem (fiú/lány), a heti edzésszám, az elért eredmények, valamint a szülői és edzői ÉAT értéke szerepelt.

Eredményeink alapján a közelítő [$F(7,94) = 3,569$; $p = 0,002$], valamint az elkerülő feladatcél [$F(7,94) = 2,791$; $p = 0,001$] modellje volt statisztikailag szignifikáns. A közelítő feladatcél varianciájának 45,8%-át, az elkerülő feladatcél varianciájának 41,5%-át magyarázta a modell. Mindkét esetben a független változók közül csak a szülői ÉAT volt szignifikáns előrejelző. Értékének növekedése az adott feladatcél nagyobb szintjét eredményezte (7. táblázat). A további négy célorientáció modell statisztikailag szignifikáns eredményt nem mutatott. A független változókat vizsgálva az elkerülő társfél esetében a nem, az elkerülő szelf-cél esetében a szülői ÉAT volt statisztikailag szignifikáns előrejelző, de a modell összességében nem volt szignifikáns (7. táblázat).

7. táblázat. A közelítő és elkerülő feladatcélok lineáris regressziós modellje

Modell1	B	SE	β	t
Nem	0,14	0,15	0,09	$t(120) = 0,958$ $p = 0,34$
*Edzésszám1	-0,14	0,18	-0,08	$t(120) = -0,767$ $p = 0,445$
Edzésszám3	0,08	0,26	0,03	$t(120) = 0,296$ $p = 0,768$
*Eredmény2	0,19	0,18	0,12	$t(120) = 1,1$ $p = 0,274$
Eredmény3	0,44	0,24	0,20	$t(120) = 1,823$ $p = 0,071$
Edzői ÉAT	0,14	0,1	0,14	$t(120) = 1,472$ $p = 0,144$
Szülői ÉAT	0,23	0,07	0,31	$t(120) = 3,22$ $p = 0,002$
Modell1 $R^2 = 0,458$ $R^2_{adj} = 0,151$ $F(7,94) = 3,569$ $p = 0,002$				
Modell2	B	SE	β	t
Nem	0,06	0,17	0,0337	$t(120) = 0,358$ $p = 0,721$
Edzésszám2	-0,24	0,2	-0,1356	$t(120) = -1,235$ $p = 0,22$
Edzésszám3	-0,22	0,3	-0,0761	$t(120) = -0,725$ $p = 0,47$
Eredmény1	0	0,2	0,0010	$t(120) = 0,01$ $p = 0,992$
Eredmény3	0,31	0,26	0,1236	$t(120) = 1,22$ $p = 0,226$
Edzői ÉAT	0,12	0,11	0,1107	$t(120) = 1,098$ $p = 0,275$
Szülői ÉAT	0,27	0,08	0,3378	$t(120) = 3,382$ $p < 0,001$
Modell2 $R^2 = 0,415$ $R^2_{adj} = 0,110$ $F(7,94) = 2,791$ $p = 0,011$				

* Edzésszám1: heti 1–3, Edzésszám2: heti 4–6, Edzésszám3: heti 7/afelett

* Eredmény1: nincs/stílus OB, Eredmény2: WKF OB, stílus Eb/vb, Eredmény3: WKF Eb/vb, Premier Liga

Változók egyes életkor szerinti kategóriákban: egyszempontos varianciaanalízis

Amennyiben a szóráshomogenitás feltétele nem teljesül, a robusztus Welch-féle d-próba eredményei alapján következtetünk. Sem a szülői, sem az edzői ÉAT nem mutatott statisztikailag szignifikáns különbséget az életkor vizsgált csoportjai között.

A célorientációk közül a közelítő és az elkerülő társcélok mutattak statisztikailag szignifikáns különbséget az életkor csoportjai között. A közelítő társfél esetében azonban a post-hoc páros összehasonlítás nem adott szignifikáns különbséget a csoportok között. Az elkerülő társfél vizsgálva a kadet- és ifjúsági csoport mutatta a legnagyobb

értéket, szignifikáns mértékben kisebb értéket adott az U21-csoport, végül a junior csoport a kettő közötti értéket mutatott (8. táblázat).

8. táblázat. ÉAT és célorientációk az életkor vizsgált csoportjaiban

	Ifjúsági		Kadet		Junior		U21		F	p
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Edzői ÉAT	6,25	0,52	5,98	1,08	6,07	0,82	6,05	0,80	0,671	0,573
Szülői ÉAT	6,24	0,98	6,35	0,72	6,25	0,73	5,38	1,63	2,473	0,073
Közelítő feladat	6,63	0,61	6,52	0,81	6,36	0,66	6,08	1,02	2,041	0,118
Elkerülő feladat	6,47	0,82	6,34	0,94	6,33	0,77	5,86	1,08	2,436	0,068
Közelítő társ	6,13	1,00	5,43	1,47	5,45	1,48	5,15	1,57	2,933	0,040
Elkerülő társ	6,06	0,93	5,72	1,28	5,50	1,58	4,70	1,53	5,018	0,004
Közelítő szelf	6,56	0,71	6,42	0,69	6,39	0,95	6,35	0,87	0,278	0,841
Elkerülő szelf	6,43	0,84	6,15	0,80	6,06	1,08	5,81	1,17	1,540	0,208

MEGBESZÉLÉS ÉS KÖVETKEZTETÉS

A célorientáció és az észlelt autonómiatámogatás közötti kapcsolat jelenléte feltételezi, hogy mind az edzők, mind a szülők autonómiatámogatása közvetlenül befolyásolhatja a gyermek sportbeli motivációját. A sportoló edzésszáma és a versenyeken elért eredményei árnyalják, pontosítják ezt a kapcsolatot. Mindezek a tényezők összefüggésbe hozhatók a fiatal sportéletkorával, azaz a kevesebb eredményt felmutató és kisebb számú edzésalkalommal bíró fiatalok sportéletkora alacsonyabb, így kevesebb rutinnal bírnak, míg az országos WKF-versenyeken dobogós helyezést elért sportolók heti edzésszáma általában meghaladja a hármat, őket nagyobb tapasztalattal, magasabb sportéletkorral tudnánk jellemezni. Az eredmények alapján különösen azoknál a sportolóknál hozható kapcsolatba a felnőttek észlelt autonómiatámogatásának mértéke a sportolók célorientációjával, ahol kisebb a tapasztalat az adott sportágat illetően. Eltűnik vagy csökken ez a viszony azon sportolók esetében, akiknek a heti edzésszáma közepes vagy nagy mértékű, vagy ha magasabb szintű versenyeken egyre eredményesebbé válnak. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy mindaddig fontos és közvetlen hatása van a szülők, valamint az edzők működésének a fiatal célorientációjára, amíg a sportoló az eredmények által pozitív visszacsatolást nem kap a teljesítményére vonatkozóan. Az életkori kategóriák összehasonlításakor nem találtunk szignifikáns különbséget sem az edzői, sem a szülői észlelt autonómiatámogatás mértéke között, valamint a célorientációk összehasonlításakor is csak az elkerülő társ-cél esetében volt szignifikáns eltérés a legfiatalabb (ifjúsági és kadet) és a legidősebb (U21) korosztályok között, ami visszavezethető az életkori sajátosságokra, azaz az idősebb korosztályban a másokkal való összehasonlítás igénye alacsonyabb, mint a fiatalabb életkorokban. Fontos megemlíteni, hogy a korosztályokba való besorolás és a sportéletkor, azaz hogy milyen hosszú ideje gyakorolja a sportágat, nem teljes mértékben fedi egymást, ez a kérdéskör egy későbbi vizsgálat során további pontosításra szorul.

A kapott eredmények alapján az tűnik ki, hogy az életkori kategóriákkal szemben az edzések száma és a versenyeken elért eredmények szorosabb kapcsolatban állnak

az edző és szülő felől észlelt autonómiatámogatás és a sportolói célorientáció együtt járásával, azaz minél kevesebb tapasztalattal bír a sportoló akár a versenyeken, akár az edzéseken, annál valószínűbb, hogy a fenti kapcsolat megjelenik. A nagyobb tapasztalattal, több edzésszámmal vagy több versenyeredménnyel rendelkező sportolók esetében a célorientáció függetlenedni látszik a környezet (jelen esetben edzők és szülők) autonómiatámogatásának mértékétől. Az edzők és szülők szerepe és támogatásuk mértéke akkor válhat különösen jelentőssé, amikor a fiatal sportoló még kevés tapasztalattal rendelkezik a sportágában, ahogy fokozatosan szert tesz ezekre, annál valószínűbb az öndetermináltság megjelenése a célok függvényében. A kapott eredmények alapján felmerül a heti edzésszám és nemzetközi versenyeken elért eredmények közötti kapcsolat vizsgálatának szükségessége, amelyet ebben a kutatásban nem elemeztünk, így a jövőben érdemes lehet erre is kitérni.

Vizsgálatunkkal összhangban Côté és Hay (2002) hangsúlyozza, hogy a felnőttek hatása jelentősen befolyásolja a gyermek sporttal való kapcsolatát, különösen a kezdetekben, legyen szó a sportban megélt örömről, a szorongásról vagy akár a motivációról. Alátámasztják, hogy a felnőttek szerepe mindaddig kiemelten jelentős, amíg a fiatal visszaigazolást nem kap arról, hogy képes fejlődni, eredményeket elérni. Amint a motivációja elér egy meghatározott szintet, amelynek jele lehet, hogy az edzésszámát megemeli, vagy eredményesebbé válik a kiemelt versenyeken, a sportoló célorientációja függetlenné válhat a környezet autonómiatámogatásától. Ez nem azt jelenti, hogy az autonómiatámogatás nélkülözhetővé válhat a sportoló életében, hanem arra utal, hogy a sportoló saját céljai függetlenedni látszanak ettől a hatástól.

A fiatalok feladatorientációja előrejelzésének modelljében a szülői észlelt autonómiatámogatás bizonyult prediktornak a független változók közül (nem, edzésszám, eredmények, észlelt edzői autonómiatámogatás). Mindez rámutat a szülői szerepkör jelentős hatására, és az alkalmazott sportpszichológiai munkában tovább árnyalja a szülői befolyással kapcsolatos irányvonalat és intervenciókat. Számos egyesület és klub támogatja azt a hozzáállást és szemléletmódot, hogy a szülő nem láthatja a gyerek edzését, néhol komolyan el is határolódnak a szülőkkel való kapcsolattartástól arra hivatkozva, hogy a sportolóvá nevelés az edző feladata. Ezt a nézetet cáfolandó arra kell felhívni a figyelmet, hogy a sportoló hozzáállása az adott feladathoz és az, hogy mennyire válik hangsúlyossá számára a fejlődés igénye (szemben a versenyeredmények fontosságával), illetve hogyan kezeli a hibákat és kudarcokat, sokkal inkább függhet a szülők által biztosított autonómiától a kezdeti években. Megfelelő információk birtokában a szülő képes lehet hatékonyan segíteni a gyermek fejlődését, amihez elengedhetetlen az edzővel történő kapcsolattartás, a megfelelő kommunikáció és az információáramlás. Az edző szerepköre nemcsak a sportolóval való hatékony kapcsolat kialakítására korlátozódik, hanem a szülőkkel való együttműködésen keresztül akár közvetve is hatással lehet a fiatal sportoló fejlődésére. A szülők felelőssége és befolyása a kontroll kérdéskörét is érintheti. Ha a szülő túl erős irányítást próbál gyakorolni (azaz tényleg részt vesz a legtöbb edzésen, és „másodedzőként” instruálja gyermekét), az ugyanolyan károsan befolyásolhatja a gyermek célorientációját, mint az irányítás teljes hiánya, a nem érdeklődő, nem támogató hozzáállás.

Az alkalmazott sportpszichológia szempontjából érdemes megemlíteni, hogy a szülői észlelt autonómiatámogatás és az elkerülő feladatcélok között megjelenik egy

erős pozitív kapcsolat annál a versenyzői csoportnál, akik a legkiemelkedőbb eredményeket érték el. Tény, hogy a vizsgált csoport elemszáma viszonylag alacsony, ennek ellenére az eredmény nem várt, a kapcsolat erőssége meglepő. A jelenség háttérben számos tényező állhat. A karate nemrég vált olimpiai sportággá, éppen ezért a sportágra vonatkozó elvárások lépésről lépésre átalakulnak. Elsődlegesen a kiemelt versenyzők érezhetik meg ennek a hatását, akik az eredményeik tükrében hosszabb távon terveznek sportkarriert. A versenysportot űző fiatalok esetében – különösen az utánpótláskor vége felé – az anyagi terhek is fokozódhatnak, amelyek finanszírozása legtöbbször a szülők feladat. A külföldi versenyek számának emelkedése, a növekvő anyagi és időbeli terhek hatással lehetnek a szülő-gyermek kapcsolat minőségére. Az elkerülő feladatcélok az inkompetencia elkerülését célozzák, az abszolút standardok negatív valencia mellett szerepelnek – a cél nem a feladat követelményeinek való megfelelés, hanem egy bizonyos elvárási szint el nem érésének elkerülése. Teljesítményre lebontva a cél nem az, hogy a sportoló képes legyen elsajátítani egy adott gyakorlatot, hanem az, hogy ne tudja elsajátítani azt. A különbség látszólag minimális, a következmények feltárása viszont megosztja a kutatókat. Nincs egyértelmű konszenzus az „ideális” célorientáció tekintetében, ha a teljesítményt és eredményeket vesszük alapul, hiszen még a viszonyítási célorientáció terén is megoszlanak a vélemények. O'Rourke és munkatársai (2011) eredményei alapján a viszonyítási célorientáció kapcsolatba hozható az állapotszorongás magas szintjével, míg White (1998) szerint az eredményességgel hozható összefüggésbe. További gondot jelent, hogy a fiataloknál az elkerülő megközelítés kimutatása nehézségekbe ütközhet (Cumming, Smith, Smoll, Standage és Grossbard, 2008), mert még nem feltétlenül képesek a közelítési és elkerülési nézőpontot megkülönböztetni egymástól. Itt fontos megemlíteni, hogy a vizsgálat során az elkerülő és a közelítő feladatcélok kevésbé különülnek el, továbbá kapcsolat mutatható ki bizonyos változók terén az autonómia, valamint a társ- és szelf-célok között is, melyek közül kiemelnénk a szülői autonómiatámogatás mértéke és a társ-célok közötti kapcsolatot azon sportolók esetében, akik még nem rendelkeznek versenyeredményekkel. Feltételezhető egyrészt, hogy sportéletkori sajátosságok állhatnak a háttérben, az eredménnyel nem rendelkező sportolók többsége kevés, a sportéletkorból fakadó tapasztalattal jellemezhető, akik számára a szülők autonómiatámogatása és a kortársak általi megítélés is egyaránt kiemelt fontossággal bír. Másrészt a karate küzdősport jellegét is érdemes lehet figyelembe venni, hiszen a küzdelmek során megjelenik a másokkal való összehasonlítás, hiszen az adott ellenfelét vagy legyőzi, vagy kikap tőle. Ez az összehasonlítás fokozottabb lehet abban az esetben, ha a sportolónak még nincsenek versenyeredményei. További kutatások szükségesek tehát ahhoz, hogy azonosítsuk a jelenségek háttérét.

A felmérés sportágspecifikus jellege miatt számos korláttal rendelkezik, nem vonható le következtetés más sportágakra vonatkozóan, további kutatást igényel ennek vizsgálata. A minta elemszámával kapcsolatban is érdemes megemlíteni a limitációkat, miszerint egyes csoportokban, különösen a magas eredményeket elért sportolók elemszáma viszonylag alacsony, éppen ezért a kapott eredményeket érdemes lenne nagyobb részvétel mellett ellenőrizni. A vizsgálatban használt kérdőívek adaptációi jelenleg folyamatban vannak, bár nemzetközi szinten a megbízhatóságuk és az érvényességük megfelelő, a magyar mutatók még nem teljesek.

A kapott eredmények nemcsak jó alapul szolgálhatnak a sportháromszög dinamikájának feltérképezéséhez, hanem a gyakorló szakemberek számára is hasznos információkat nyújthatnak arról, miként változik az autonómia és a célorientáció kapcsolata, illetve hogyan lehet segíteni a résztvevőket abban, hogy a sportoló egy egészséges és eredményes sportolói karriert mondhasson magáénak.

IRODALOM

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84(3), 261–271. DOI: 10.1037//0022-0663.84.3.261
- Amorose, A. J., & Anderson-Butcher, D. (2007). Autonomy-supportive coaching and self-determined motivation in high school and college athletes: A test of self-determination theory. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(5), 654–670. DOI: doi:10.1016/j.psychsport.2006.11.003
- Atkins, M., Johnson, D., Force, E., & Petrie, T. (2015). Peers, parents, and coaches, oh my! The relation of the motivational climate to boys' intention to continue in sport. *Psychology Of Sport And Exercise*, 16, 170–180. DOI: 10.1016/j.psychsport.2014.10.008
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, Pt. 2), 1–103. DOI: 10.1037/h0030372
- Cope, E., Bailey, R. & Pearce, G. (2013). Why do children take part in, and remain involved in sport? A literature review and discussion of implications for sports coaches. *International Journal of Coaching Science*, 7(1), 55–74.
- Côté, J. & Hay, J. (2002). Family influences on youth sport participation and performance. In J. M. Silva & D. Stevens (Eds), *Psychological foundations of sport* (pp. 503–519). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Cumming, S. P., Smith, R. E., Smoll, F. L., Standage, M., & Grossbard, J. R. (2008). Achievement Goal Scale for Youth Sports. *Psychology of Sport and Exercise*, 9(5), 686–703. DOI: 10.1037/t20633-000
- Deci, E. L. (2001). *The sport climate questionnaire*. Letöltve: 2018. 09. 29.: <http://selfdeterminationtheory.org/pas-sport-climate/>
- Deci, E., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Springer Science & Business Media.
- Dorsch, T. E., Smith, A. L., & Dotterer, A. M. (2016). Individual, relationship, and context factors associated with parent support and pressure in organized youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 23, 132–141. DOI: 10.1016/j.psychsport.2015.12.003
- Dorsch, T., King, M., Dunn, C., Osai, K., & Tulane, S. (2016). The Impact of Evidence-Based Parent Education in Organized Youth Sport: A Pilot Study. *Journal of Applied Sport Psychology*, 29(2), 199–214. DOI: 10.1080/10413200.2016.119490
- Duda, J. L., & Appleton, P. R. (2016). Empowering and Disempowering Coaching Climates: Conceptualization, Measurement Considerations, and Intervention Implications. In M. Raab, P. Wylleman, R. Seiler, A.-M. Elbe, & A. Hatzigeorgiadis (Eds), *Sport and exercise psychology research: From theory to practice* (pp. 373–388). San Diego, CA, US: Elsevier Academic Press. DOI: 10.1016/b978-0-12-803634-1.00017-0
- Duda, J. L., & Hom, H. L. (1993). Interdependencies between the Perceived and Self-Reported Goal Orientations of Young Athletes and Their Parents. *Pediatric Exercise Science*, 5(3), 234–241. DOI: 10.1123/pes.5.3.234
- Elliot, A. J., Murayama, K., & Pekrun, R. (2011). A 3 × 2 achievement goal model. *Journal of Educational Psychology*, 103(3), 632–648. DOI: 10.1037/a0023952

- Fraser-Thomas, J., Côté, J., & Deakin, J. (2008). Understanding dropout and prolonged engagement in adolescent competitive sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 9(5), 645–662. DOI: 10.1016/j.psychsport.2007.08.003
- Gagne, M. (2003). Autonomy Support and Need Satisfaction in the Motivation and Well-Being of Gymnasts. *Journal of Applied Sport Psychology*, 15(4), 372–390. DOI: 10.1080/714044203
- Gaudreau, P., Morinville, A., Gareau, A., Verner-Filion, J., Green-Demers, I. & Franche, V. (2016). Autonomy support from parents and coaches: Synergistic or compensatory effects on sport-related outcomes of adolescent-athletes? *Psychology of Sport and Exercise*, 25, 89–99.
- Gill, D. L., Gross, J. B., & Huddleston, S. (1983). Participation motivation in youth sports. *International Journal of Sport Psychology*, 14(1), 1–14.
- Gillet, N., Vallerand, R. J., Amoura, S., & Baldes, B. (2010). Influence of coaches autonomy support on athletes motivation and sport performance: A test of the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(2), 155–161. DOI: 10.1016/j.psychsport.2009.10.004
- Goldstein, J. D., & Iso-Ahola, S. E. (2008). Determinants of Parents Sideline-Rage Emotions and Behaviors at Youth Soccer Games. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(6), 1442–1462. DOI: 10.1111/j.1559-1816.2008.00355.x
- Gould, D., Feltz, D., & Weiss, M. (1985). Motives for participating in competitive youth swimming. *International Journal of Sport Psychology*, 16(2), 126–140.
- Hagger, M. S., Chatzisarantis, N. L., Hein, V., Pihu, M., Soós, I., & Karsai, I. (2007). The perceived autonomy support scale for exercise settings (PASSES): Development, validity, and cross-cultural invariance in young people. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(5), 632–653. DOI: 10.1016/j.psychsport.2006.09.001
- Hagger, M. S., Chatzisarantis, N. L., Barkoukis, V., Wang, C. K., & Baranowski, J. (2005). Perceived Autonomy Support in Physical Education and Leisure-Time Physical Activity: A Cross-Cultural Evaluation of the Trans-Contextual Model. *Journal of Educational Psychology*, 97(3), 376–390. DOI: 10.1037/0022-0663.97.3.376
- Hellstedt, J. (2005). Invisible Players: A Family Systems Model. *Clinics in Sports Medicine*, 24(4), 899–928. DOI: 10.1016/j.csm.2005.06.001
- Holt, N., Tamminen, K., Black, D., Mandigo, J., & Fox, K. (2009). Youth Sport Parenting Styles and Practices. *Journal Of Sport And Exercise Psychology*, 31(1), 37–59. DOI: 10.1123/jsep.31.1.37
- Hollembek, J., & Amorose, A. J. (2005). Perceived coaching behaviors and college athletes' intrinsic motivation: A test of self-determination theory. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(1), 20–36. DOI: 10.1080/10413200590907540
- Jowett, S. (2005). The coach-athlete partnership. *The Psychologist*, 18(7), 412–415.
- Juntumaa, B., Keskivaara, P., & Punamaki, R. (2005). Parenting, achievement strategies and satisfaction in ice hockey. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46(5), 411–420. DOI: 10.1111/j.1467-9450.2005.00472.x
- Kaye, M., Frith, A., & Vosloo, J. (2014). Dyadic Anxiety in Youth Sport: The Relationship of Achievement Goals With Anxiety in Young Athletes and Their Parents. *Journal of Applied Sport Psychology*, 27(2), 171–185. DOI: 10.1080/10413200.2014.970717
- Keegan, R., Spray, C., Harwood, C., & Lavalley, D. (2010). The Motivational Atmosphere in Youth Sport: Coach, Parent, and Peer Influences on Motivation in Specializing Sport Participants. *Journal of Applied Sport Psychology*, 22(1), 87–105. DOI: 10.1080/10413200903421267
- Kovács K., Gyömbér N. & Fodorné Földi (2019). *Észlelt autonómia támogatás kérdőívek hazai adaptációja*. Megjelenés alatt.
- Mageau, G. A., & Vallerand, R. J. (2003). The coach–athlete relationship: A motivational model. *Journal of Sports Science*, 21(11), 883–904.

- Mascret, N., Elliot, A., & Cury, F. (2015). Extending the 3 × 2 achievement goal model to the sport domain: The 3 × 2 Achievement Goal Questionnaire for Sport. *Psychology of Sport and Exercise, 17*, 7–14. DOI: 10.1016/j.psychsport.2014.11.001
- O'Rourke, D. J., Smith, R. E., Smoll, F. L., & Cumming, S. P. (2011). Trait Anxiety in Young Athletes as a Function of Parental Pressure and Motivational Climate: Is Parental Pressure Always Harmful? *Journal of Applied Sport Psychology, 23*(4), 398–412. DOI: 10.1080/10413200.2011.552089
- O'Rourke, D. J., & Smith, R. E. (2013). Parent-initiated Motivational Climate and Young Athletes Intrinsic-Extrinsic Motivation: Cross-sectional and Longitudinal Relations. *Journal of Child and Adolescent Behaviour, 1*(2). DOI: 10.4172/2375-4494.1000109
- Power, T. G., & Woolger, C. (1994). Parenting Practices and Age-Group Swimming: A Correlational Study. *Research Quarterly for Exercise and Sport, 65*(1), 59–66. DOI: 10.1080/02701367.1994.10762208
- Reinboth, M., & Duda, J. L. (2004). The Motivational Climate, Perceived Ability, and Athletes' Psychological and Physical Well-Being. *The Sport Psychologist, 18*(3), 237–251. DOI: 10.1123/tsp.18.3.237
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68–78. DOI: 10.1037//0003-066x.55.1.68
- Sapieja, K., Dunn, J., & Holt, N. (2011). Perfectionism and Perceptions of Parenting Styles in Male Youth Soccer. *Journal of Sport and Exercise Psychology, 33*(1), 20–39. DOI: 10.1123/jsep.33.1.20
- Sarrazin, P., Vallerand, R., Guillet, E., Pelletier, L., & Cury, F. (2002). Motivation and dropout in female handballers: A 21-month prospective study. *European Journal of Social Psychology, 32*(3), 395–418. DOI: 10.1002/ejsp.98
- Scanlan, T. K., & Lewthwaite, R. (1984). Social Psychological Aspects of Competition for Male Youth Sport Participants: I. Predictors of Competitive Stress. *Journal of Sport Psychology, 6*(2), 208–226. DOI: 10.1123/jsp.6.2.208
- Schwebel, F. J., Smith, R. E., & Smoll, F. L. (2016). Measurement of Perceived Parental Success Standards in Sport and Relations with Athletes' Self-Esteem, Performance Anxiety, and Achievement Goal Orientation: Comparing Parental and Coach Influences. *Child Development Research, 1*–13. DOI: 10.1155/2016/7056075
- Stein, G. L., Raedeke, T. D., & Glenn, S. D. (1999). Children's perceptions of parent involvement: it's not how much, but to what degree that's important. *Journal of Sport Behavior, 22*(4), 591–601.
- Thrower, S. N., Harwood, C. G., & Spray, C. M. (2017). Educating and Supporting Tennis Parents Using Web-Based Delivery Methods: A Novel Online Education Program. *Journal of Applied Sport Psychology, 1*–21. DOI: 10.1080/10413200.2018.1433250
- Vazou S., Ntoumanis N., & Duda J. L. (2006): Predicting young athletes' motivational indices as a function of their perceptions of the coach-and peer-created climate, *Psychology of Sport and Exercise, 7*(2), 215–233.
- Walker, B. W., Roberts, G. C., & Harnisch, D. (1998). Predicting self-esteem in a national sample of disadvantaged youths. *Journal of Sport and Exercise Psychology, S20*.
- Weiss, M. R., & Amorose, A. J. (2008). Motivational orientations and sport behaviour. In Horn, T. S. (Ed.), *Advances in Sport Psychology* (pp. 115–155). 3rd edition. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weiss, M. R., Kimmel, L. A., & Smith, A. L. (2001). Determinants of sport commitment among junior tennis players: Enjoyment as a mediating variable. *Pediatric Exercise Science, 13*(2), 131–144. DOI: 10.1123/pes.13.2.131

White, S. (1998). Adolescent Goal Profiles, Perceptions of the Parent-Initiated Motivational Climate, and Competitive Trait Anxiety. *The Sport Psychologist*, 12(1), 16–28. DOI: 10.1123/tsp.12.1.16

THE IMPACT OF PERCEIVED AUTONOMY SUPPORT ON MOTIVATION AMONG YOUNG KARATE ATHLETES

KOVÁCS, KRISZTINA – GYÖMBÉR, NOÉMI – KELEMEN, ÁKOS – FODORNÉ FÖLDI, RITA

Background and aims: *The prevention of early drop-out belongs to the specific features of youth sport, thus the quality of the support from parents and coaches becomes highly important in order to maintain the motivation of athletes. The aim of the present study was to explore the associations between goal-orientation of young athletes and the level of perceived autonomy support, including the characteristics of autonomy support from parents and coaches.*

Method: *The sample built up from 127 karatekas (boys n=65, girls n=62) with an average age of 16,16 years (from 12 years to 21 years; SD=3,00). We applied three different questionnaires: 3x2 Achievement Goal Orientation in sport (3x2 AGQ-S; Masciet, Elliot & Cury, 2015); Sport Climate Questionnaire (SCQ; Deci, 2001; Hagger, Chatzisarantis, Barkoukis, Wang & Baranowski, 2005) and Perceived Autonomy Support Scale for Exercise Settings (PASSES; Hagger, Chatzisarantis, Hein, Pihu, Soós & Karsai, 2007).*

Results: *Based on the results the task goals of athletes are in association with the level of perceived autonomy support (by coaches $r_s=.314$ $p<0,001$; by parents $r_s=.292$ $p=0,002$). This association specifically appears in case of lower amount of trainings (by coaches $r_s=.512$ $p<0,001$; by parents $r_s=.489$ $p=0,002$) and lower level of results (by coaches $r_s=.746$ $p<0,001$; by parents $r_s=.734$ $p=0,002$), however disappears if the number of trainings increase or they achieve higher results on national level. In case of athletes with outstanding results, goal orientation is in association with perceived parental autonomy support ($r_s=.707$ $p=0,005$). According to linear regression models the increasing level of perceived parental autonomy support forecasted the task goals.*

Conclusions: *Concerning all the results we can assume the great importance of parents and coaches in the initial phase of athletic carrier; furthermore it would be beneficial to redefine the significance and impact of the role of parents. From practical aspect – in order to decrease the level of early drop-out – it would be useful to integrate a psychoeducational demonstration of the features of sport triangle dynamic into the system of youth sport development.*

Keywords: *sport, youth sport, perceived autonomy support, goal orientation*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)